

УДК 621.01

ДИНАМІЧНИЙ СИНТЕЗ ВАЖІЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ПО КОЕФІЦІЄНТУ НЕРІВНОМІРНОСТІ РУХУ В ПРОГРАМІ MATHCAD

І. М. Мацюк, канд. техн. наук, Е. М. Шляхов, доцент (Національний гірничий університет)

Рассмотрен метод определения момента инерции маховика при помощи программного продукта Mathcad.

Розглянуто метод визначення моменту інерції маховика за допомогою програмного продукту Mathcad.

The method for inertia moment of fly-wheel through the software product Mathcad is examined.

Як відомо, динамічний синтез важільного механізму по коефіцієнту нерівномірності руху полягає у визначенні моменту інерції маховика, який вводиться у привод з метою зменшення нерівномірності руху. Означений параметр може бути визначений у результаті розв'язання рівняння руху механізму. Історично склалося, що перші розв'язки рівняння руху механізму зроблені графоаналітичними методами. З розвитком чисельних методів графоаналітичні відходять на другий план.

З появою сучасних комп'ютерних графічних (Autocad, Компас) та математичних (зокрема Mathcad) пакетів відроджується інтерес до графоаналітики, яка має точність чисельних методів і зберігає свою незаперечну якість – наочність.

Приклади розв'язання задач механіки і, зокрема, теорії механізмів і машин у програмному продукті Mathcad наведені в [1, 2], а також в капітальній праці В. Д. Бертяєва [3], в якій задачу зменшення нерівномірності руху розв'язують на основі диференціального рівняння руху механізму.

В цій статті пропонується метод визначення моменту інерції маховика за допомогою програмного продукту Mathcad на основі рівняння руху механізму у формі інтегралу енергії.

Відомо [4], що поведінку реального плоского механізму з одним ступенем свободи можна описати за допомогою одномасової динамічної моделі (рис. 2).

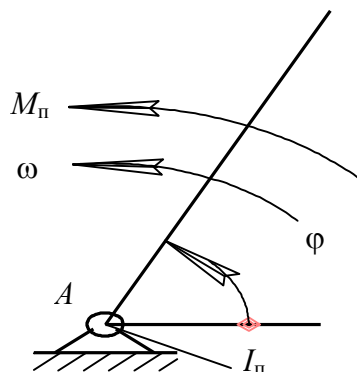

Рис. 1. Одномасова динамічна модель механізму

За ланку приведення приймається кривошип, до осі обертання якого приводяться момент інерції I_{Π} і момент сил M_{Π} . Таким чином, рівняння руху механізму замінюється рівнянням руху однієї ланки, яка рухається так, що у будь-який момент часу його узагальнена координата збігається з узагальненою координатою механізму.

Значення приведених моменту сил і моменту інерції обчислюють за формулами

$$M_{\Pi} = \sum_{i=1}^{i=n} \left[P_i \frac{v_i}{\omega} \cos(\vec{P}_i \vec{v}_i) + M_i \frac{\omega_i}{\omega} \right], \quad (1)$$

$$I_n = \sum_{i=1}^{i=n} \left[m_i \left(\frac{v_{si}}{\omega} \right)^2 + I_{si} \left(\frac{\omega_i}{\omega} \right)^2 \right] + I_{дв} u^2. \quad (2)$$

У формулах (1) і (2) підсумовування проводиться за всіма рухомими ланками механізму. В цих формулах P_i – зовнішня сила, прикладена до ланки i ; v_i – швидкість точки прикладення цієї сили; $\cos(\vec{P}_i \vec{v}_i)$ – косинус кута між векторами сили P_i і швидкості v_i ; M_i – зовнішній момент сил, прикладений до ланки i ; ω_i – кутова швидкість ланки i ; ω_1 – кутова швидкість ланки приведення; m_i – маса ланки i ; v_{si} – швидкість центру мас ланки i ; I_{si} – момент інерції ланки i відносно осі, що проходить через центр мас ланки; $I_{дв}$ – момент інерції ротора двигуна; u – передавальне число приводу; n – число рухомих ланок механізму.

Значення M_{Π} і I_{Π} розраховують для кожного значення узагальненої координати механізму, яке відповідає певному плану механізму через рівні кути за один оберт кривошипа. Таким чином отримуємо M_{Π} і I_{Π} як функцію кута повороту ϕ ланки приведення, що задані у вигляді відповідних матриць.

Наприклад, представимо ці матриці для восьми рівновіддалених положень кривошипа в такому вигляді (розмірність одиниць – система SI).

$$M_{\Pi} := (-0,23 \quad -274,4 \quad -950,5 \quad 19,9 \quad 1,26 \quad -300,0 \quad -23,9 \quad -15,9 \quad -0,23);$$

$$I_{\Pi} := (4,93 \quad 5,07 \quad 5,1 \quad 5,1 \quad 4,93 \quad 5,05 \quad 5,1 \quad 5,14 \quad 4,93).$$

Середня кутова швидкість кривошипу в даному прикладі

$$\omega_{cp} := 15 \text{ c}^{-1}.$$

У програмі Mathcad матриці даних мають такий вигляд (позначимо $M_{\Pi} = \nu y$, $I_{\Pi} = \nu y_1$ і $\phi = \nu \phi$):

$$vy^T = (-0,23 \quad -274,4 \quad -950,5 \quad 19,9 \quad 1,26 \quad -300,9 \quad -23,9 \quad -15,9 \quad -0,23)$$

$$vy_1^T = (4,93 \quad 5,07 \quad 5,1 \quad 5,1 \quad 4,93 \quad 5,05 \quad 5,1 \quad 5,14 \quad 4,93)$$

$$v\phi^T = (0 \quad 0,785 \quad 1,571 \quad 2,356 \quad 3,142 \quad 3,927 \quad 4,712 \quad 5,498 \quad 6,283).$$

За допомогою функції *cspline* апроксимуємо залежності $M_{\pi} = f(\phi)$ і $I_{\pi} = f(\phi)$:

$$S := cspline(v\phi, vy) \quad S_1 := cspline(v\phi, vy_1);$$

$$M_{\pi p}(\phi) := \text{interp}(S, v\phi, vy, \phi) \quad I_{\pi p}(\phi) := \text{interp}(S_1, v\phi, vy_1, \phi).$$

Будуємо графіки $M_{\pi} = f(\phi)$ і $I_{\pi} = f(\phi)$ (рис. 2).

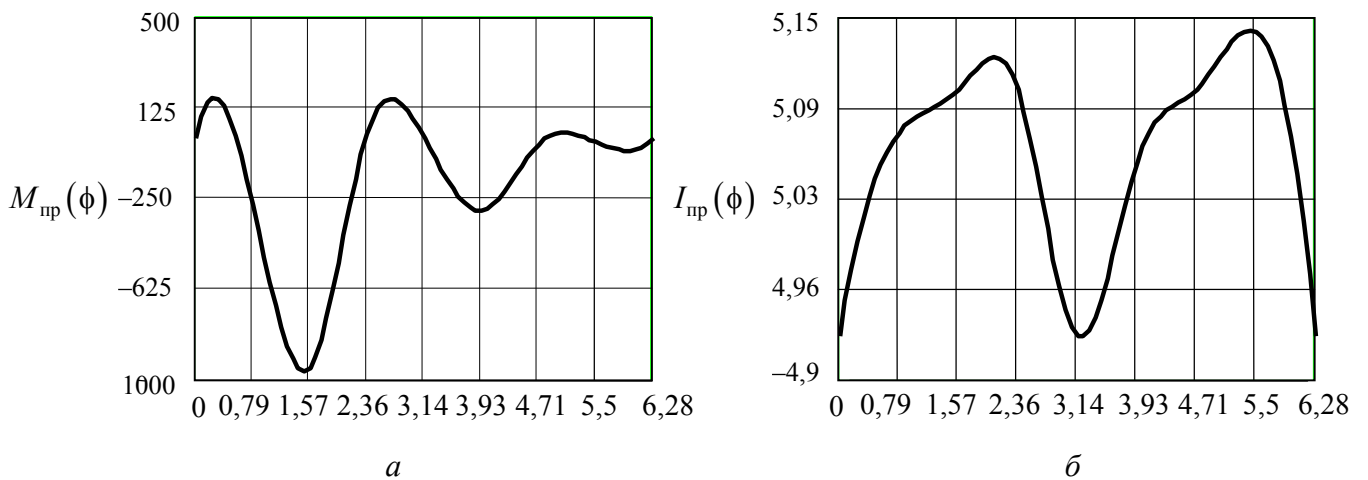

Рис. 2. Залежність від кута повороту ланки приведення: (а) моменту сили $M_{\pi} = f(\phi)$; (б) моменту інерції $I_{\pi} = f(\phi)$

З рівняння руху механізму у формі інтегралу енергії [1] кутова швидкість ланки приведення у функції кута повороту на проміжку від 0 до ϕ може бути виражена залежністю

$$\omega(\phi) := \sqrt{\frac{2}{I_{\pi}(\phi) + I_{\max}} \int_0^{\phi} (M_{\pi}(\phi) + M_{\text{дв}}) d\phi + \frac{I_{\pi}(0) + I_{\max}}{I_{\pi}(\phi) + I_{\max}} \omega_0^2}, \quad (3)$$

де ω_0 – значення кутової швидкості при $\phi = 0$; $I_{\max}$ – момент інерції маховика, величину якого необхідно визначити.

Момент на валу двигуна знаходимо, усереднюючи приведений момент сил по куту повороту кривошипа з виразу

$$A_{\text{пс}} := \int_0^{2\pi} M_{\pi}(\phi) d\phi \quad M_{\text{дв}} := \frac{A_{\text{пс}}}{2\pi} \quad M_{\text{дв}} = 184 \text{ Нм}.$$

Момент двигуна приймається постійним.

Таким чином, за допомогою виразу (3) при $I_{\max} = 0$ отримують закон зміни кутової швидкості ланки приведення у функції її кута повороту (рис. 3).

З цього закону визначають коефіцієнт нерівномірності руху δ , який є однією з кінематичних характеристик усталеного руху.

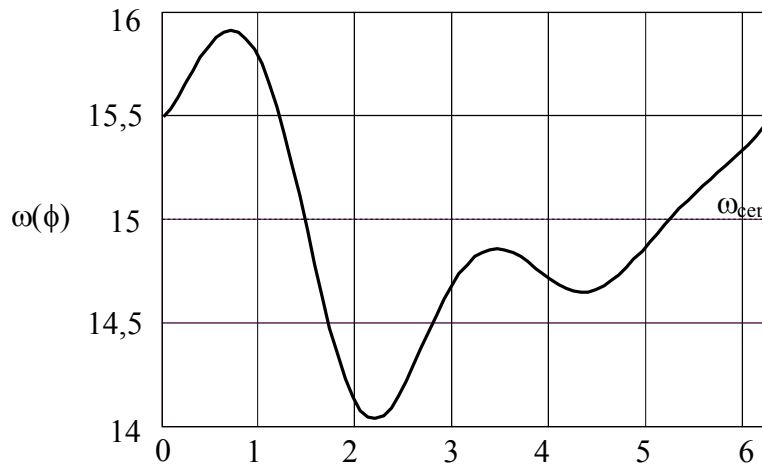

Рис. 3. Закон зміни кутової швидкості ланки приведення у функції його кута повороту

$$\begin{aligned} \phi &:= \pi & \text{Given } 0 \leq \phi \leq 2\pi & & \phi_{\max} &:= \text{maximize } (\omega, \phi) \\ \phi_{\max} &= 0,705 & \omega_{\max} &= \omega(\phi_{\max}) & \omega_{\max} &= 19,649 \\ \phi &:= \pi & \text{Given } 0 \leq \phi \leq 2\pi & & \phi_{\min} &:= \text{minimize } (\omega, \phi) \\ \phi_{\min} &= 2,185 & \omega_{\min} &= \omega(\phi_{\min}) & \omega_{\min} &= 10,465 \\ \delta &:= \frac{\omega_{\max} - \omega_{\min}}{\omega_{\text{сеп}}} & \delta &= 0,61, \end{aligned}$$

де $\omega_{\max}$, $\omega_{\min}$, $\omega_{\text{сеп}}$ – максимальне, мінімальне і середнє значення кутової швидкості кривошипа за цикл.

Середнє значення кутової швидкості за цикл визначають як середнє арифметичне швидкостей $\omega_{\max}$ і $\omega_{\min}$.

Отримавши закон $\omega(\phi)$, визначають закон

$$t(\phi) := \int_0^{\phi} \frac{1}{\omega(\phi)} d\phi. \quad (4)$$

При цьому повинна мати місце рівність

$$\int_0^{2\pi} \frac{1}{\omega(\phi)} d\phi = 0,42. \quad (5)$$

де $t_0 = \frac{2\pi}{\omega_{\text{сеп}}} = 0,42$ – час одного оберту кривошипа.

Отримавши функцію (4), неважко знайти залежність $\omega(t)$. При цьому рівність (5) замінюється рівністю

$$\int_0^{t_0} \omega(t) dt = 2\pi. \quad (6)$$

Практично задача визначення моменту інерції маховика розв'язується в такій послідовності.

Надаючи певні значення моменту інерції маховика $I_{\max}$ і кутової швидкості ланки приведення в початковому положенні ω_0 , досягають того, щоб δ дорівнював або був меншим від заданого значення; одночасно повинна виконуватися рівність (6). Результатом розв'язання є величина моменту інерції маховика і закон руху кривошипа $\omega(t)$, який можна зобразити графічно (рис. 4).

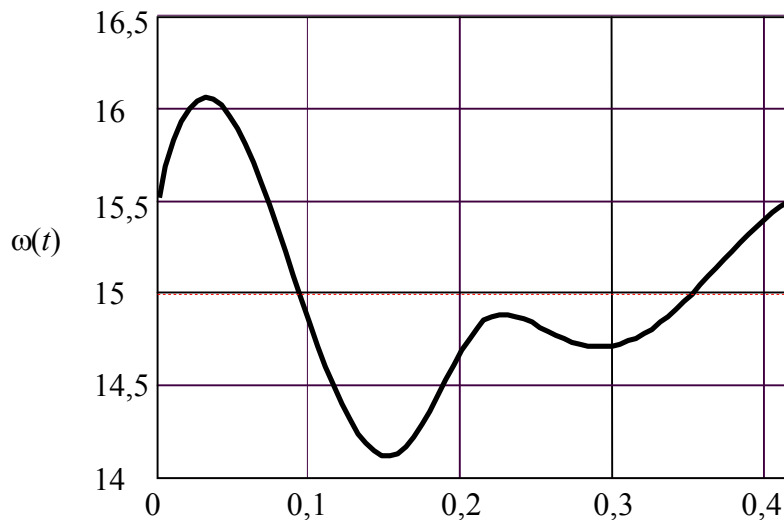

Рис. 4. Закон руху ланки приведення при коефіцієнті нерівномірності руху $\delta = 1/8$

$$\int_0^{t_0} \omega(t) dt = 6,28 \quad \omega_0 = 15,52 \quad I_{\max} = 19,92 \quad \delta = 0,125 \quad \omega_{\text{сер}} = 15,003.$$

У наведеному прикладі введення маховика з моментом інерції 20 кгм^2 дозволило знизити нерівномірність з $\delta = 0,61$ до $\delta = 0,125$.

Таким чином, викладений метод ілюструє значні можливості програмного продукту Mathcad для осучаснення графоаналітичних методів дослідження механізмів.

Запропонований метод може бути використаний в інженерній практиці, а також студентами вузів при виконанні курсових проектів з теорії механізмів і машин.

1. Хлебосолов И. О. Графоаналитические методы расчета механизмов с использованием ЭВМ // Теория механизмов и машин. Т. 2. – 2004. – № 2 (4). – С. 40–44.

2. Дослідження важільних механізмів з допомогою ПЕОМ: Навч. посібник / Ф. Й. Златопольський, Г. Б. Філімоніхін, В. В. Коваленко, О. Б. Чайковський. – Кіровоград: ПП «КОД», 1999. – 107 с.

3. Бердяев В. Д. Теоретическая механика на базе Mathcad. Практикум. – С.-Пб.: БХВ-Петербург, 2005. – 752 с.

4. Левитская О. Н., Левитский Н. И. Курс теории механизмов и машин: Учебник для вузов. – М.: Высшая школа, 1978. – 269 с.